

DE NIET-BEROEPSACTIEVE BEVOLKING IN VLAANDEREN

Hoofdstuk 7

Natascha Van Mechelen

Zoals genoegzaam bekend, is het verhogen van de werkzaamheid een van de centrale doelstellingen van het Vlaamse werkgelegenheidsbeleid. Om dit doel te bereiken wordt enerzijds getracht om (langdurig) werkzoekenden aan een job te helpen en de werkenden langer aan het werk te houden, anderzijds wil men nieuwe groepen aantrekken tot de arbeidsmarkt. In dit hoofdstuk komt vooral de laatste groep aan bod, de niet-beroepsactieven. Kenmerkend voor de niet-beroepsactieve bevolking is de sterke aanwezigheid van de zogenaamde 'risicogroepen' van de arbeidsmarkt. Zowel de laaggeschoolden, de jongeren, de ouderen en de vrouwen zijn oververtegenwoordigd in de niet-beroepsactieve bevolking. Het gaat vooral om leerlingen/studenten, huisvrouwen en (brug)gepensioneerden.

Bovendien wordt de achtergestelde positie van vooral laaggeschoolden versterkt doordat zij doorgaans over minder recente werkervaring beschikken. Ook vrouwen kunnen zich over het algemeen minder beroepen op recente werkervaring. Daartegenover staat dat de vrouwen die de afgelopen 8 jaren wel nog gewerkt hebben, relatief jonger en hogergeschoold zijn dan mannen met recente werkervaring. Dit komt doordat mannen vaker stoppen omwille van ouderdom of arbeidsongeschiktheid en vrouwen omwille van de kinderen of andere familiale redenen (vooral hooggeschoolde vrouwen) of wegens ontslag, sluiting of het niet-verlengen van een contract.

Gemeten aan de hand van de vraag 'Wenst u nog te werken' blijkt opnieuw dat de afstand tot de arbeidsmarkt het grootst is bij de zogenaamde 'risicogroepen'. Verhoudingsgewijs zijn het vooral de vrouwen, de jongeren, de ouderen en de laaggeschoolden die deze vraag negatief beantwoorden.

1 *Omvang en samenstelling*

De activiteitsgraad bedraagt anno 2000 in Vlaanderen 67%. Dit betekent dat een derde (1 306 000 personen) van de Vlaamse bevolking op beroepsactieve leeftijd (15-64 jaar) volgens het Internationaal Arbeidsbureau (ILO) niet-beroepsactief is. Volgens de ILO-normen bestaat de niet-actieve bevolking uit alle niet-werkende personen die de afgelopen 4 weken

niet actief naar werken gezocht hebben of niet binnen de twee weken een nieuwe job kunnen beginnen. Het is deze niet-beroepsactieve bevolkingsgroep die centraal staat in dit hoofdstuk.

De samenstelling van de niet-beroepsactieve bevolking wijkt sterk af van die van de beroepsbevolking (werkenden en ILO-werklozen): slechts 8% van de niet-actieve personen heeft een diploma hoger of universitair onderwijs (tegenover 31% in de actieve bevolking), amper 20% is tussen 25 en 49 jaar (74% in de beroepsbevolking) en het aandeel van de mannen blijft beperkt tot 38% (57% in de beroepsbevolking) (tabel 7.6). Overtegenwoordigd zijn de vrouwen, de jongeren en ouderen en de laaggeschoolden. Maar liefst een vijfde van de inactieve bevolking op beroepsactieve leeftijd bestaat uit laaggeschoolde vrouwen van 50 jaar of ouder.

Tabel 7.1

Antwoord van niet-beroepsactieven op de vraag 'Welke situatie karakteriseert het best uw socio-professioneel statuut?', volgens geslacht (Vlaams Gewest; 2000)

	Vrouw Aantal (n)	Man Aantal (n)	Totaal	
			Aantal (n)	Aandeel (%)
Heeft een betrekking	.	.	7 200	0,6
Heeft een betrekking, nog niet begonnen	.	.	.	.
Leerling /student/ in beroepsopleiding	219 900	21 1600	431 500	33,0
Huisvrouw/huisman	318 000	.	320 800	24,6
Arbeidsongeschikt	51 500	67 200	118 700	9,1
Werkloos	74 300	39 300	113 600	8,7
Brugpensioen	15 300	85 400	100 700	7,7
Pensioen	117 700	71 900	189 600	14,5
Andere personen zonder betrekking	11 600	10 200	21 800	1,7
Totaal	813 900	491 700	1 305 600	100

Bron: NIS EAK (Bewerking Steunpunt WAV)

Hoe omschrijven deze niet-beroepsactieven zelf hun socio-economische positie (tabel 7.1)? Het talrijk aantal *jongeren* in de niet-beroepsactieve bevolking heeft te maken met de sterke vertegenwoordiging van leerlingen, studenten en personen in beroepsopleiding; maar liefst een derde van de niet-beroepsactieve bevolking behoort tot één van deze categorieën. De vele scholieren in de niet-beroepsactieve bevolking versterken bovendien het niet- of laaggeschoold karakter van deze populatie.

Een tweede belangrijke groep zijn diegenen die zichzelf typeren als *huisvrouwen*: zij maken bijna een vierde van de niet-beroepsactieve bevolking uit. De 318 000 Vlaamse huisvrouwen

zijn in grote mate verantwoordelijk voor het uitgesproken vrouwelijk profiel van de niet-beroepsactieve bevolking. Bovendien wordt deze groep gekenmerkt door een atypische samenstelling qua leeftijd en onderwijsniveau: vier op tien huisvrouwen zijn laaggeschoold en ouder dan 50 jaar. Het is onder meer de omvang van de groep huisvrouwen van ouder dan 50 jaar die mee aan de basis ligt van de lage werkzaamheid bij de ouderen in Vlaanderen.

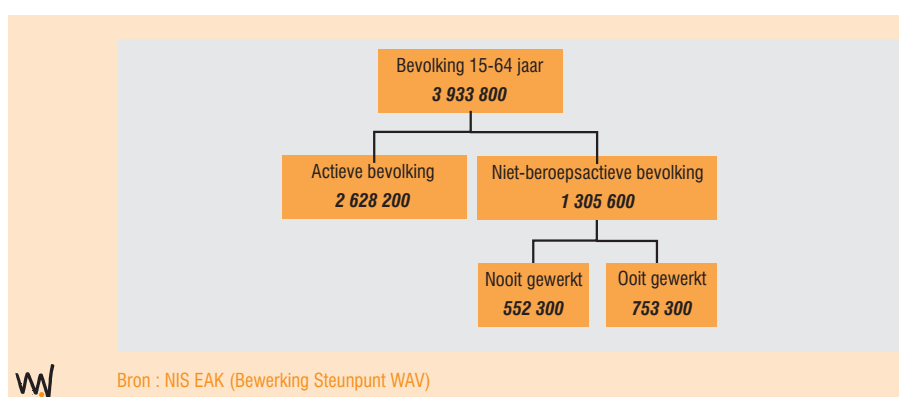
Ook in de andere belangrijke niet-beroepsactieve bevolkingsgroepen zijn de ouderen en de laaggeschoolden sterk vertegenwoordigd; vooral bij de (brug)gepensioneerden (22% van de niet-actieven), maar ook bij de arbeidsongeschikten (9%) en diegenen die zichzelf als *werkloos* beschouwen (9%). Deze laatste groep (113 600 personen) bestaat vooral uit uitkeringsgerechtigden (94%). Meer dan de helft (55%) van deze uitkeringsgerechtigden is ouder dan 50 jaar; het gaat wellicht om oudere werkzoekenden die vrijgesteld zijn van inschrijving bij de VDAB.

2 Arbeidsverleden

Een eerste manier om de afstand van de niet-beroepsactieve bevolking tot de arbeidsmarkt in kaart te brengen, is een studie van het arbeidsverleden. De gegevens hierover in de EAK zijn schaars, maar veelbetekenend.

Figuur 7.1

Bevolking op beroepsactieve leeftijd naar beroepsactiviteit en werkervaring (Vlaams Gewest; 2000)

Meer dan de helft van de niet-beroepsactieve bevolking (58%) tussen 15 en 64 jaar heeft ooit al wel eens gewerkt. Deze werkervaring is uiteraard vooral geconcentreerd bij de 50-plus-sers (69% van de beroepsactieven met werkervaring). De inactieve bevolking zonder werk-

ervaring bestaat vooral uit leerlingen en studenten (72% van de beroepsactieven zonder werkervaring) en een 96 000-tal huisvrouwen. Het merendeel van de *huisvrouwen* (70%) heeft echter wél ooit gewerkt (tabel 7.2).

Het aandeel van de inactieve vrouwen dat ooit gewerkt heeft (58%), wijkt overigens nauwelijks af van dat van de mannen (figuur 7.2). Dit globale percentage verbergt enkele leeftijdsgebonden verschillen tussen mannen en vrouwen. In de oudste leeftijdsklasse (50-64 jaar) is de kans op werkervaring bij niet-beroepsactieve mannen (maar liefst 99% heeft ooit gewerkt) veel groter dan bij vrouwen, alhoewel ook bij de oudere niet-beroepsactieve vrouwen het merendeel ooit gewerkt heeft (79%). Bij de 25-49-jarigen is het aandeel niet-beroepsactieven met werkervaring bij de vrouwen (78%) iets hoger dan bij de mannen (73%). Dit heeft onder meer te maken met de redenen van het stoppen met werken (zie verder): mannen beëindigen hun loopbaan vooral wegens ouderdom (via (brug)pensionering), bij vrouwen spelen veel meer andere redenen die zich op jongere leeftijd kunnen voordoen (bijvoorbeeld de zorg voor eigen kinderen of andere familieleden).

Tabel 7.2

Antwoord van niet-beroepsactieven op de vraag 'Welke situatie karakteriseert het best uw socio-professioneel statuut?', volgens werkervaring (Vlaams Gewest; 2000)

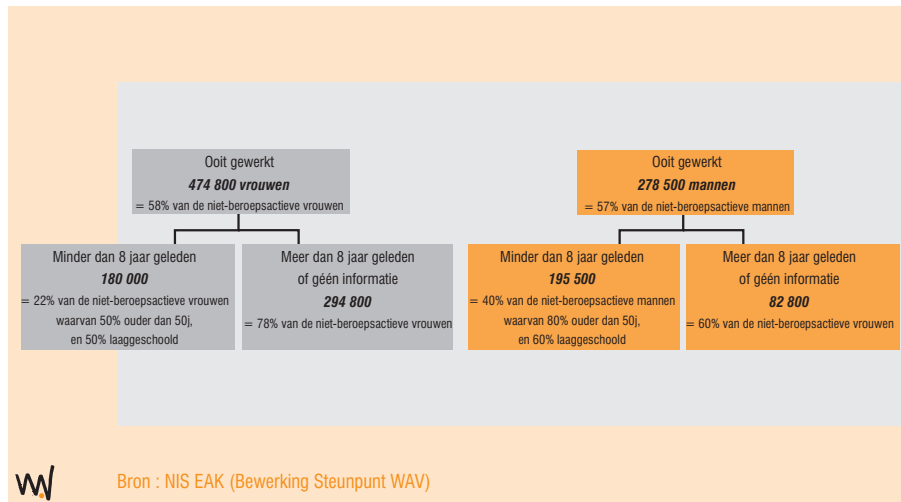
	Nooit gewerkt Aantal (n)	Ooit gewerkt Aantal (n)	Totaal	
			Aantal (n)	Aandeel (%)
Heeft een betrekking	.	.	7 200	0,6
Heeft een betrekking, nog niet begonnen	.	.	.	.
Leerling /student/ in beroepsopleiding	399 700	31 700	431 500	33,0
Huisvrouw/huisman	96 700	224 100	320 800	24,6
Arbeidsongeschikt	21 200	97 500	118 700	9,1
Werkloos	7 500	106 100	113 600	8,7
Bruggpensioen	.	100 500	100 700	7,7
Pensioen	16 800	172 800	189 600	14,5
Andere personen zonder betrekking	5 600	16 200	21 800	1,7
Totaal	552 300	753 300	1 305 600	100

Bron: NIS EAK (Bewerking Steunpunt WAV)

Het sekseverschil wordt des te duidelijker als we nagaan hoe lang geleden de laatste job beëindigd werd (figuur 7.2). Twee op vijf inactieve mannen stopten minder dan 8 jaar geleden hun laatste betrekking, bij de vrouwen is dit nauwelijks meer dan één op vijf. Over het algemeen beschikken vrouwen dus over *minder recente werkervaring*. De inactieve arbeidsreserve met recente werkervaring telt daarom iets meer mannen dan vrouwen (tabel 7.6).

Figuur 7.2

Niet-beroepsactieve vrouwen en mannen naar recentheid werkervaring (Vlaams Gewest; 2000)

Daartegenover staat dat niet-beroepsactieve vrouwen met werkervaring van maximaal 8 jaar oud, relatief *jonger* zijn dan mannen (80% is jonger dan 50 jaar, tegenover 20% bij de mannen) en *hogergeschoold* (50% laaggeschoolden tegenover 60%). Opnieuw kan de reden van het stoppen met werken een verklaring hiervoor bieden. Inactieve mannen met recente werkervaring zijn voor het merendeel (53%) gepensioneerd, bruggepensioneerd of arbeidsongeschikt. Bij vrouwen maken deze categorieën maar 38% uit. Vrouwen (en vooral hooggeschoolde vrouwen) beslissen daarentegen vaker om te stoppen met werken omwille van de *kinderen* of andere *familiale of persoonlijke* redenen, al blijft hun aandeel beperkt tot 13% (tegenover 5% bij de mannen). Vrouwen zijn bovendien veel vaker dan mannen inactief tengevolge van *ontslag*, de *sluiting* van een onderneming of het niet verlengen van een *contract van bepaalde duur*. De EAK geeft ons echter geen antwoord op de vraag of dit betekent dat vrouwen vaker het slachtoffer zijn van ontslag, sluiting of niet-verlenging, dat zij minder geneigd zijn om na de beëindiging van een betrekking een nieuwe job te zoeken, of dat zij minder makkelijk een nieuwe baan vinden.

Alhoewel *laaggeschoolden* zich niet minder dan gemiddeld kunnen beroepen op werkervaring (58% van de inactieven), blijkt wel dat deze doorgaans minder recent is. Een kwart (25%) van de laaggeschoolden heeft minder dan 8 jaar geleden nog gewerkt, tegenover 29% van de totale inactieve bevolking (zie ook tabel 7.6).

Tabel 7.3

Antwoord van niet-beroepsactieven met werkervaring van maximaal 8 jaar oud op de vraag 'Wat is de belangrijkste reden waarom uw vorige betrekking beëindigd werd?', volgens geslacht (Vlaams Gewest; 2000)

	Vrouw Aantal (n)	Man Aantal (n)	Totaal	
			Aantal (n)	Aandeel (%)
Pensioen	28 400	38 800	67 200	17,8
Bruggpensioen om economische redenen	12 400	65 500	77 900	20,7
Ziekte of arbeidsongeschiktheid	23 500	14 700	38 200	10,1
Ontslag of afschaffing van betrekking	28 200	29 200	57 400	15,3
Sluiting onderneming	17 000	10 300	27 300	7,3
Aflopen van contract van bepaalde duur	12 100	5 400	17 500	4,6
Zorg voor eigen kinderen	9 400	.	9 700	2,6
Andere persoonlijke/familiale redenen	13 700	7 100	20 800	5,5
Zelf ontslag	11 200	.	14 200	3,8
Onderwijs of opleiding	6 700	7 300	14 000	3,7
Andere	17 400	14 900	32 300	8,6
Totaal	180 000	196 500	376 500	100

Bron: NIS EAK (Bewerking Steunpunt WAV)

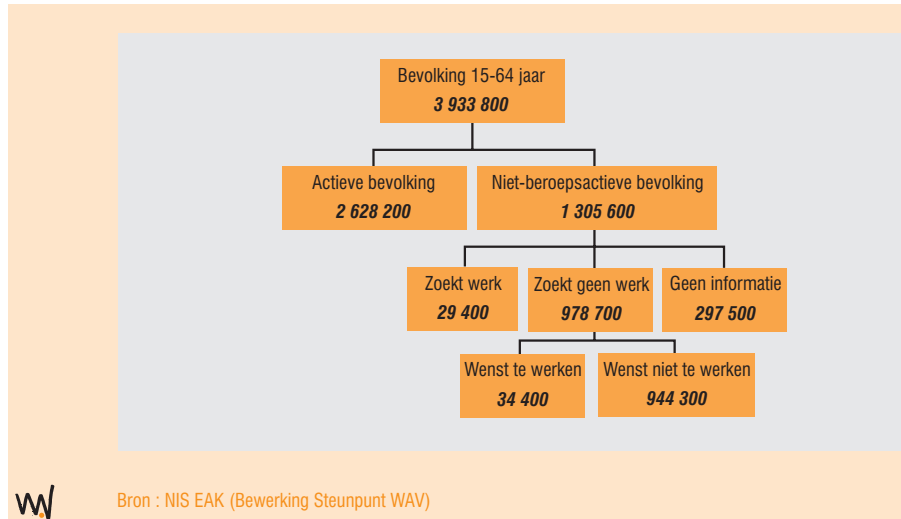
3 Arbeidswens

Belangrijker dan de *werkervaring* om de afstand van de niet-beroepsactieve bevolking tot de arbeidsmarkt te meten is wellicht de *arbeidswens*. Ook hier is de informatie van de EAK niet volledig maar veelzeggend.¹ Een eerste groep personen waarvan mag verwacht worden dat zij willen werken zijn de 29 400 personen die nog *werk zoeken*. Volgens de ILO-normen worden zij echter niet tot de beroepsbevolking gerekend omdat zij hetzij niet binnen de 2 weken een nieuwe betrekking kunnen beginnen (14 000), hetzij gedurende de 4 weken voorafgaand aan de enquête niet actief gezocht hebben.

1 De vragen 'Zoekt u een betrekking?' en 'Wenst u betaalde arbeid te verrichten?' worden in de EAK gesteld aan alle niet-beroepsactieven, behalve de gepensioneerden en bruggepensioneerden. De personen die zichzelf beschouwen als (brug)gepensioneerd maken 95% uit van de 297 500 niet-beroepsactieven waarover we geen informatie hebben inzake het zoeken naar of het wensen van werk (zie figuur 7.3).

Figuur 7.3

Bevolking op beroepsactieve leeftijd naar beroepsactiviteit, het zoeken naar werk en het wensen van werk (Vlaams Gewest; 2000)

Naast de 29 400 niet-beroepsactieve personen die werk zoeken, zijn er nog een 34 400-tal niet-beroepsactieve personen die niet naar werk zoeken, maar wel expliciet aangeven dat zij nog *wensen* te werken. De meest genoemde reden voor niet-zoeken is dat men *tijdelijk verhinderd* is. Bovendien geven een 5 500-tal mensen hun zoektocht naar werk op omdat men denkt te oud te zijn (85% hiervan is ouder dan 50 jaar). De omvang van de categorie 'Andere redenen' – vooral bij vrouwen – geeft aan dat de antwoordmogelijkheden in de enquête zeker niet alle mogelijke redenen dekken. Bijvoorbeeld het volgen van opleiding of vorming, het zoeken van kinderopvang of andere verzorgingstaken, zijn niet voorzien.

Naast de 113 000 ILO-werklozen telt Vlaanderen dus nog een arbeidsreserve van 63 800 niet-beroepsactieve personen die aangeven dat zij nog wensen te werken. Alvorens in te gaan op de vraag of we hiermee de volledige niet-beroepsactieve arbeidsreserve kennen, geven we kort de voornaamste kenmerken van deze 63 800 personen.

Tabel 7.4

Antwoord van niet-beroepsactieven die geen werk zoeken maar wel wensen te werken op de vraag 'Waarom zoekt u geen betrekking (slechts één reden mogelijk)? (Vlaams Gewest; 2000)

	Totaal	
	Aandeel (%)	Aantal (n)
Wacht antwoord op eerdere zoekactiviteiten af	.	.
Denkt dat er geen betrekking is		
in de nabije omgeving	.	.
omdat hij/zij niet over geschikte kwalificaties beschikt	.	.
omdat hij/zij te oud is	16,0	5 500
omdat hij/zij te jong is (onvoldoende ervaring)	.	.
om andere reden	.	.
Is tijdelijk verhinderd (bv. ziekte)	22,2	7 600
Andere reden	40,1	13 800
Totaal	100	34 400

Bron: NIS EAK (Bewerking Steunpunt WAV)

De overgrote meerderheid (50 000) heeft ooit gewerkt, de meesten (35 000) minder dan 8 jaar geleden. Ongeveer de helft van de arbeidsreserve omschrijft zichzelf als werkloos (het merendeel hiervan (89%) is ook als dusdanig bekend bij de VDAB), de andere helft bestaat voornamelijk uit studenten, huisvrouwen en arbeidsongeschikten (tabel 7.5).

Tabel 7.5

Antwoord van niet-beroepsactieven die werk zoeken of wensen op de vraag 'Welke situatie karakteriseert het best uw socio-professioneel statuut?', volgens geslacht (Vlaams Gewest; 2000)

	Geslacht		Totaal	
	Mannen Aantal (n)	Vrouwen Aantal (n)	Aantal (n)	Aandeel (%)
Heeft een betrekking	.	.	.	.
Heeft een betrekking, nog niet begonnen	.	.	.	.
Leerling /student/ in beroepsopleiding	.	5 700	10 100	15,8
Huisvrouw/huisman	.	9 700	9 700	15,2
Arbeidsongeschikt	.	.	7 700	12,1
Werkloos	13 100	19 800	32 900	51,6
Andere personen zonder betrekking	1 200	1 000	2 200	3,5
Totaal	22 600	41 200	63 800	100

Bron: NIS EAK (Bewerking Steunpunt WAV)

Naar *persoonskenmerken* is de arbeidswens het grootst bij de mannen en de 25-49-jarigen en het kleinst bij de laaggeschoolden: hoewel het aandeel vrouwen (64%) en laaggeschoolden

(51%) onder diegenen die aangeven nog te willen werken groot is, zijn zij er – evenals de jongeren en de ouderen – ondervertegenwoordigd in vergelijking met hun aandeel in de niet-beroepsactieve bevolking zonder de (brug)gepensioneerden (tabel 7.6).

Tabel 7.6

Verdeling van de actieve bevolking, de niet-beroepsactieve bevolking, de niet-beroepsactieve bevolking met werkervaring van maximaal 8 jaar oud en de niet-beroepsactieve bevolking die werk zoekt of wenst naar geslacht, leeftijd en onderwijsniveau (Vlaams Gewest, 2000)

	Actieve bevolking (werkenden + werklozen)	Niet- beroepsactieve bevolking	Niet- beroepsactieve bevolking met werkervaring	Niet-beroeps- actieve bevol- king met werkervaring van maximaal 8 jaar oud	Niet- beroepsactieve bevolking die werk zoekt of wenst	Niet- beroepsactieve bevolking, exclusief (brug) gepensioneerden
Man	57,1	37,7	37,0	52,2	35,7	32,9
Vrouw	42,9	62,3	63,0	47,8	64,3	67,1
15-24 jaar	10,4	34,0	4,6	9,2	23,2	43,7
25-49 jaar	73,5	19,7	26,3	25,0	54,0	24,7
50-64 jaar	16,1	46,2	69,1	65,8	22,8	31,5
Laaggeschoold	30,2	62,6	62,5	55,1	51,4	61,9
Middengeschoold	38,5	29,2	25,7	29,7	38,6	31,7
Hooggeschoold	31,3	8,2	11,9	15,2	10,0	6,4
Totaal (n)	100 (2 628 200)	100 (1 305 600)	100 (753 300)	100 (376 500)	100 (63 800)	100 (1 015 300)

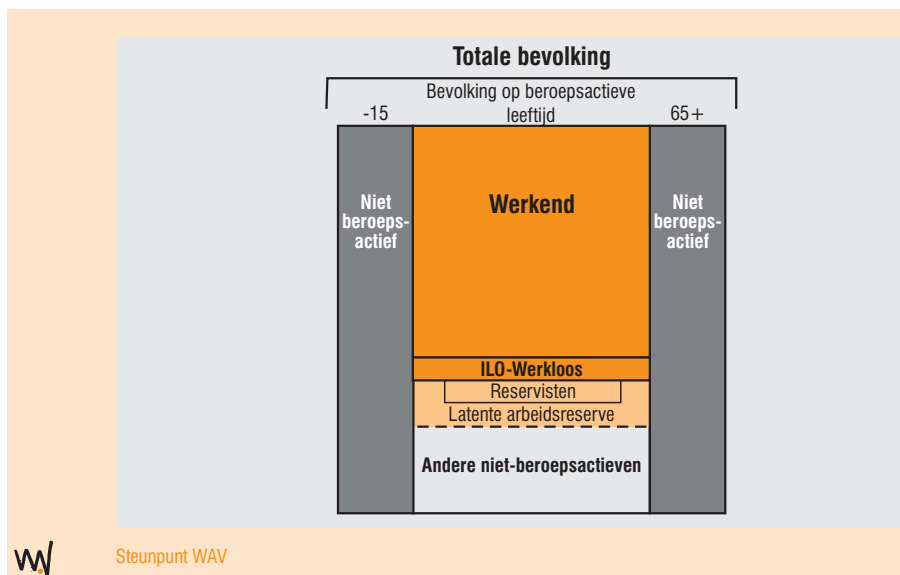
Bron: NIS EAK (Bewerking Steunpunt WAV)

4 De 'latente' arbeidsreserve?

Analyses van de arbeidsmarktindicatoren naar leeftijd, geslacht en onderwijsniveau deden ons al eerder besluiten dat het arbeidsmarktgedrag mee bepaald wordt door (de perceptie van) de kansen op de arbeidsmarkt. De lage ILO-werkloosheid van ouderen bijvoorbeeld zou er kunnen op wijzen dat de pessimistische perspectieven van 50-plussers op een nieuwe baan een negatieve impact hebben op hun zoekgedrag en beschikbaarheid voor de arbeidsmarkt (Steunpunt WAV-SSA, 1998, p. 119).

Figuur 7.4

De bevolking getypeerd naar arbeidsmarktpositie

Uit dit hoofdstuk blijkt dat ook in de niet-beroepsactieve bevolking vooral de bevolkingsgroepen met de beste kansen op de arbeidsmarkt (laagste werkloosheids- en hoogste werkzaamheidsgraden) het meest op de arbeidsmarkt gericht zijn. Verhoudingsgewijs zijn het vooral de mannen, de 25-49-jarigen en de midden- en hogeschoolden die de vraag of zij wensen te werken positief beantwoorden. Het merendeel van de niet-beroepsactieve personen die aangeven dat zij nog wensen te werken hebben bovendien ooit gewerkt, vaak zelfs minder dan 8 jaar geleden. Omgekeerd betekent dit dat de personen die minder vlot aan het werk geraken, zich niet alleen niet meer aanbieden op de arbeidsmarkt maar tevens hun wens om nog te werken na verloop van tijd laten varen. Onderzocht zou moeten worden of in de niet-beroepsactieve bevolking een groep ‘teruggetrokkenenen’ bestaat, met analoge kenmerken als de ‘teruggetrokkenenen’ onder de werklozen: zij vinden hun inactiviteit niet erg problematisch, zijn niet sterk op arbeid gericht (beperkte wens) en zoeken weinig of niet naar werk (Wets en De Witte, 1997).

Zo gesteld is het weinig waarschijnlijk dat met de vraag ‘Wenst u nog te werken?’ de volledige ‘latente’ arbeidsreserve afgebakend kan worden. Volgens Fuchs behoren tot de ‘latente’ arbeidsreserve (de ‘hidden labour force’ of – in het Duits – de ‘Stille Reserve’) alle niet-beroepsactieven die momenteel niet naar werk zoeken omwille van een tekort aan geschikte vacatures (‘discouraged workers’) en degenen die zich om een andere met de arbeidsmarkt

verbonden reden niet (meer) aanbieden op de arbeidsmarkt: arbeidsongeschikten die door onaangepastheid van de arbeidsmarkt deze hebben moeten verlaten, de vervroegd gepensioneerd, de vrouwen die na de geboorte van een kind hun terugkeer naar de arbeidsmarkt uitstellen en ten slotte de scholieren, studenten en personen in beroepsopleiding die hun intrede op de arbeidsmarkt uitstellen (Fuchs en Schmidt, 2000, p. 3). De omvang van de latente arbeidsreserve is dus vooral afhankelijk van de arbeidsmarktcontext en een stuk groter dan het aantal personen dat antwoordt nog te willen werken.² De eerste groep – de latente arbeidsreserve – bestaat uit het maximale aantal personen dat tot de arbeidsmarkt aangetrokken kan worden mits een *grondige verandering* van de arbeidsmarktcontext, de tweede groep uit de personen die in de *huidige* omstandigheden nog aangeven aan het werk te willen. De inschakeling op de arbeidsmarkt van de eerste groep vergt wellicht een proces van meerdere jaren, terwijl de tweede groep eerder onmiddellijk aanspreekbaar is. Dit zijn met andere woorden de *'reservisten'* van onze arbeidsmarkt.

2 De precieze omvang van de latente arbeidsreserve is echter moeilijker vast te stellen. Ramingen van de latente arbeidsreserve van Duitsland, Nederland en het Verenigd Koninkrijk gebeurden reeds door Fuchs (zie Fuchs, 2000, p. 21). In elk van deze landen zou de latente arbeidsreserve 7% à 8% van de potentiële beroepsbevolking (som van de werkenden, de ILO-werkzoekenden en de latente arbeidsreserve) bedragen.

